

Գ Ր Ա Խ Ո Ս Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

ՎԱՀԵ-ՎԱՀՅԱՆ, «ՀԱՐԱԼԵՋՆԵՐՈՒ ՀԱՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ»

1953 թվականին Բելյուսթում, «Անի» ամսագրի հրատարակությամբ, լույս տեսավ սփյուռքահայ տաղանդավոր բանաստեղծ Վահե-Վահյանի «Հարալեզներու հաշտությունը» գիրքը:

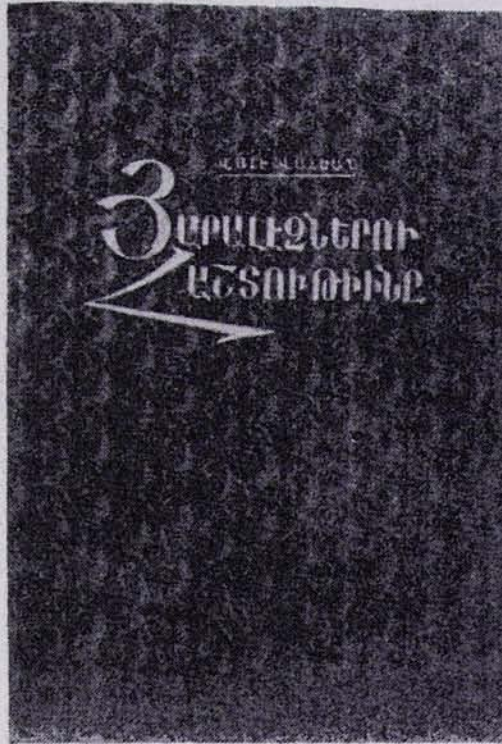
1946 թվականին Հայաստանի սովետական գրողների միության 2-րդ համագումարին, սփյուռքահայ մեր բազմաթիվ գրողների հետ միասին, հրավիրված էր նաև բանաստեղծ հեղինակը: Գրախոսվող ներկա գրքում հեղինակը ամփոփել է հուշերի և զեղեցիկ տպավորությունների այն շարանը, որ նա ստացել է Մայր Հայրենիքից, իր այնտեղ դառնվելու օրերին:

Գիրքը, բաժանվում է վեց գլուխների, որոնցից յուրաքանչյուրը, իր հերթին, բաժանվում է առանձին ենթագլուխների:

Գրքի առաջին մասը վերնագրված է «Ճամբան՝ դեպի Հայրենիք»: Այստեղ հեղինակը մեծ հույզով ապրիս է 1946 թվականին սկսած հայրենադարձությունը՝ համարելով այն հայ ժողովրդի բազմադարյան հալածական կյանքի մեջ տեղի ունեցող մեծագույն իրադարձությունը. «Ներգաղթ... բառը կախարդանքի մը պես գրավեր էր հոգիները, իջեր էր մարդոց սիրտին ու միտքին մեջ», — գրում է հեղինակը: Զարթնել էր նորից մեր տարագիր ու պանդուխտ ժողովրդի դարավոր առողջ բնազդը, այն է՝ դառնալ իր մայրենի երկիրը, իր հողով ու ջրով մի հավաքական ամբողջություն դառնալու համար:

Եվ ահա ինքը, հեղինակը, հայրենադարձների 5-րդ նավի մեջ է: Մանրամասն նկարագրված են ճանապարհորդական տպավորությունները, ծանոթ, անծանոթ դեմքերի հետ իր հանդիպումները, խոսակցությունները նավի վրա:

Շուտով հայրենադարձների նավը մտնում է Դարդանեկի ջրերը: Ահա՛ և Բոսֆորը, Պոլիսը: Հայ ազգւոյ, մղձավանջային օրերի

ախուր հիշողություններն են զարթնում հայրենասեր բանաստեղծի արտում...

Նավը արդեն Սև ծովումն է: Ահա՛ և Բաթումիի նավահանգիստը: Դիմավորողների ձայները, նվագախմբի ուրախ հնչյունները, հայրենադարձ պանդուխտների ողջադուրումները, ուրախության և կարտի սրբաշարժ տեսարանները պահը դարձրել են հուզիչ ու վեհ. «Այդ պահուն, ձայները մրմունջներ էին միայն, ու նայվածքները՝ արցունք» (էջ 23):

Սկսում են առաջին ծանոթությունները կովկասահայերի հետ, պտույտներ և շրջադալվածներ Բաթումիում, գնացքով սրբադրություն դեպի

Թրիլիսի և ապա Երևան:

Հասնում է վերջապես Երևան: — Ահա քաղաքային կայարանը, Լենինի հրապարակը, կառավարական տունը, Արտվան պողոտան: Ուխտավորի ծարաված հայացքներով է բանաստեղծը ընկալում ամեն մի շենք, ծառ, արձան: Նրա մոտ անգամ Հայրենիքի արևն ուրիշ տեսակ է՝ «անուշ, զգվող ու բարի» (էջ 59): Հարազատ է հայրենի երկնակամարը: Մի նոր կենարար շունչ պարուրում է նրա ողջ էությունը. «Կզգայի, — գրում է նա, — թե երակներուս մեջն կանցներ ուժ մը՝ որ անծանոթ էր մնացել ինձի մինչև այն ատեն» (էջ 59): Մի պահ բանաստեղծը երևանի բանուկ փողոցների եռույթին մեջ է, իր հայրենակիցների հետ: Այժմ ամեն ինչ հարազատ է թվում նրան, չկա ոչինչ անսովոր կարծեք. «Դարավոր թափառումների վերջ, հոգիս վերադարձեր էր կարծես իր բնավայրը, ուր ամեն բան նոր՝ բայց և հին էր ու մտերիմ» (էջ 63):

Այնուհետև հեղինակը մանրամասն պատմում է իր տպավորությունները Երևանում անց կացրած առաջին գիշերվա, սովետահայ մի քանի գրողների ու քննադատների հետ ունեցած հանդիպումների, արտասահմանյան

հայ գրականության շուրջ կարծիքների փոխանակության մասին և այլն:

Բանաստեղծը սրտի անհուն բերկրանքով ու հայարտություններ է լցված, երբ տեսնում է իր Հայրենիքի եռուն շինարարությունը, նրա ծաղկուն վիճակը: Նրա համար հաղթանակի, հուզիչ ու խինդի կոթողներ են «Արարատ» գործարանը, Կառավարական տունը, Օպերան, Հաղթանակի կամուրջը և այլն: Բանաստեղծի սահուն գրչի տակ ամեն ինչ կենդանանում է, խոսում նրա հետ, և ամեն ինչի մեջ իմաստավորվում է Հայրենիքի շունչը: Ահա՛ Հրազդանը, որի փրփուրները «ունին խոռվիք Արուվանի հոգիին...»: Հրազդանը «ավանդապահն է դեռ չգրված մեր պատմության—վկան՝ մեր խոյանքներուն, ու խնդակիցը՝ մեր հաղթանակին» (էջ 78): Եվ ո՛չ միայն հայրենի բնությունը, երկիրը, այլև այդ բոլորին շունչ տվող հայրենի երկրի մարդը նոր են նրա համար, մինչ այդ չտեսնված: Նա սրտաբաց է, հյուրընկալ, անմիջական ու լավատես: Նոր աշխարհի նոր մարդիկ են նրանք՝ կյանքի խիզախումով ու վերելքով խանդավառված: Եվ՛ Մշակութային վապի գրասենյակում, և՛ փողոցում ու գործարանում, ամենուր, ամեն քայլափոխին նա հանդիպում է սովետական նոր մարդկանց՝ աշխատանքի աշխուժով լեցուն, կենսախիղճ մարդկանց, որոնք վայելում են իրենց խաղաղ կյանքի վայելքը: Եվ հեղինակը կարծես մանկանում է նորից, ապրելով մի նոր սկսվող կյանքով, շրջապատված այդ հարազատ ու սիրելի դեմքերով:

Այդ նույն վերնագրի տակ հեղինակը բավական տեղ է հատկացնում իր այցելությանը Սեան: «Դեպի Սեան», «Առաջին գիշերը», «Սեանի առավոտը», «Սեանա կղզին», «Սեանա լիճը» ենթավերնագրերի տակ տաղանդավոր հեղինակի գրչի տակ ոգի և կյանք են տուել հայրենի բնության հրաշալիքները: Մեր արծակի մեջ Սեանա լճին նվիրված, բանաստեղծական ամենավառ հուզվերով, բնականորեն ամենանորբ երանգներով նկարված լավագույն տողերը կարելի է համարել Վահե-Վահյանի նկարագրությունները (տե՛ս էջ 92—104): Եվ դրանք լույս բնության նկարագրությունները չեն, այլ՝ խոհ ու երազ: Սեանը, բանաստեղծի համար բնության հրաշալիք լինելուց առաջ, հայ պատմությունն է, լույս է, իրականություն. «Ու հոյակապ էր ան.— կենալ հողի մը վրա, որուն մեջ կա քեզմե մաս մը. նայիլ շուրջիդ քարերուն, ջուրերուն, լեռներուն, և զգալ թե անոնց վրային կանցնի շունչ մը՝ որմե կա հեք մը քու սեփական շունչիդ ալ մեջ. գիտնալ թե պատմություն ունիս, և դուն մեկ մասն ես

այդ պատմության... Հոյակապ էր, աշխարհի ամբողջ գանձով անգնելի» (էջ 97):

Նորանոր պարումներ է ունենում հեղինակը Սեանա կղզու վրա: Նա մի անգամ ևս համոզվում է, որ հայ ժողովուրդը գիտե պահել իր դարավոր արժեքները: Խաչքարերն ու արձանագրությունները, քանդակադարձ բեկորները ապացույցն են այն բանի, որ մեր ժողովուրդը «ազնվացուցիչ» պաշտամունք ունի իր հնադարյան «արժեքներուն հանդեպ»:

Այնուհետև սկսում են բանաստեղծ-գրողի այցելությունները զանազան հասարակական վայրեր: Նա ներկա է լինում Ֆիլհարմոնիայի համերգին, այցելում է դպրոցները, հրապարակները, աղիները և ամենուրեք բանաստեղծ-գրողը տեսնում է այն նորն ու գեղեցիկը, որը նվաճել են Հայրենիքի անխոնջ զավակները՝ հաստատուն կամքով ու արիությամբ: Նրա շուրջն են ամենուրեք սովետական պարզ, հասարակ մարդիկ, մեր կայսառ ու ժիր երեխաները: Մանուկից մինչև ծերունին տարված են աշխատանքի ստեղծագործական եռուզեռով: Եվ՛ նա, պանդուխտ բանաստեղծը, խոսում է այդ մարդկանց հետ: Նրանցից շատ շատերը տեսել են աշխարհավեր երկու պատերազմները: Հրից ու բոցից ազատվելով, մահվան ծանր մղձավանջային օրերից հետո, նրանք իրենց հարազատ Հայրենիքի կապույտ երկնքի տակ այժմ կառուցում են մի նոր աշխարհ:

Ստեղծագործ է հայ ժողովրդի խորունկ հոգին: Ահա՛ Երևանի Օպերան, որ հավիտենական մի կոթող է հայ ժողովրդի ստեղծագործ ոգու: Բեմի վրա է Տիգրան Զուխաճյանի «Արշակ Երկրորդը»: Դերասանների ինչպիսի՜ տաղանդավոր խաղ, ինչպիսի՜ գեղեցիկ բեմահարդարում, անմասն դասական երաժշտություն...: Եվ այս բոլորը ականատես հեղինակին տեղափոխում է երազների վեհաստեպիլ հեքիաթային աշխարհ: Բայց նա չի սավառնում օդեղեն երկնքում: Նա շատ լավ գիտե, որ եթե չլինեին սովետական կարգերը, այդպիսի բարգավաճումների անկարելի էր հասնել:

Ահա՛ կերպարվեստի ցուցահանդեսը, ուր «լեռների կախարդական երգիչը»՝ Մարտիրոս Սարյանը մրցում է բնության հետ. «Ահա՛ Երևանի թանգարանը, Գրողների տունը, կերպարվեստի պետական թանգարանը, Հայաստանում ամենուրեք ծաղկում են արվեստները, գիտությունն ու մշակույթը»: Հարավեցները հաշտվել են և կենդանի է հայ ժողովրդի հերոսական ոգին: Եվ «գեղեցկության ստեղծումին նվիրված» հենց այդ հայ հոգին՝ իբրև հակատագիր ունեցել էր շատ ան-

դամ օտարության ցավն ու մահվան մղձավանջը, հիմա, ազատ ու արևոտ մեր Հայրենիքին մեջ, դուք էլ մեծարանքն իր ժողովուրդին և հովանին իր պետության...» (էջ 178):

Գրքի երրորդ մասը վերնագրված է «Գեոդեզիա և ֆունկցիոնալ»։ Այս գլխում մանրամասն նկարագրված են 1946 թվականի սեպտեմբերի 25—27-ին տեղի ունեցած Հայաստանի սովետական գրողների միության երկրորդ համագումարի նիստերը։ Հեղինակը ընթերցողին մեկ առ մեկ ծանոթացնում է Հայաստանի աչքի ընկնող սովետական գրողների հետ, տալիս է գեկուցումների ամփոփ բովանդակությունները, մեջ է բերում համագումարում իր կարգացած գեկուցումը, որը մի ամփոփ ընդհանրացումն է արտասահմանյան հայ գրականության անցած շրջանների և գրական ներկա ուղղությունների։

Հեղինակը Հայաստանի սովետական գրողների միության երկրորդ համագումարում շոշափված ընդհանուր հարցերից գալիս է մի ընդհանուր եզրակացության։ «Մինչև ամբողջական իրականացումը հայրենի հողին վրա միաձուլված մեկ ժողովուրդի և մեկ գրականության իդեալին, պանդուխտի ճակատագիրով մեր երկնվող մեր գրականության կեցուցիչ միակ ուժը կրնա լինել Մայր երկրի մեր ժողովուրդին և անոր մշակույթին հետ խորունկ, աննախապաշար ու սրտանց հաղորդակցություն» (էջ 200):

Այնուհետև գալիս է չորրորդ ընդարձակ գլուխը՝ «Ոգի և կյանք» վերնագրված։ Այստեղ, ինչպես հաջորդ գլուխներում, ամփոփված են հեղինակի այն տպավորությունները, որ նա ստացել է դանազան այցելությունների և հանդիպումների ժամանակ։

Այսպես, «Վարպետին տունը և 3-րդ համագումարը» ենթավերնագրի տակ նկարագրված է գրողների այն սրտառու ընկերական հավաքույթը, որը տեղի է ունեցել Վարպետի (Ավետիք Իսահակյանի) հրավերով, իր տանը։ Նվագի, պարերի, կենացների սրտագին ուրախություններով լեցուն գեղեցիկ այդ երեկոն, որին ներկա է եղել ինքը հեղինակը, նրա «հայրենական օրերու անուշ ապրումներ»-ից են, քանի որ «այդ հավաքույթներում ստեղծած եղբայրական մթնոլորտին մեջ, կրացվեին հոգիները, և շրթունքները կըլլային ճամբան՝ ամենեն վճիռ և ինքնահայտ զգացումներում...» (էջ 230):

Ապա տրված են մի շարք բովանդակալից և համոզեցուցիչ նկարագրություններ՝ դիտության, արվեստի, աշխատանքի և գյուղատնտեսության մարզերում կատարած իր մի շարք այցելությունների մասին։

Անհրաժեշտ է նշել, որ Վահե-Վահյանը կարողանում է ըմբռնել իրերի և երևույթների խորքը և մի շարք ընդհանրացումներից հետո ընթերցողին հրամցնել մի անպիսի եզրակացություն, որն աներկբայելիորեն ճշմարիտ է և բխում է իրերի և երևույթների խնայելի ուսումնասիրությունից։ Այսպես, հայ տպագրի գրքի ցուցահանդեսը տեսնելուց հետո, նա հանգում է հետևյալ ճշգրիտ եզրակացության։ «Ինչ որ էսպես կար՝ անշարժ ու անշունչ այդ դիրքերում մեջ, ոգեղեն էություն մըն էր, անոնց չբացված էջերին խել մեղի խոսող։ Զե՛ որ աշխատանքին և ազատության սերին հետ՝ հոգեկան լույսին պաշտամունքը եղեր էր դավանանք մեր ժողովուրդին...» (էջ 237):

Հայրենասեր գրողը լինում է Պետական համալսարանում, Գիտությունների ակադեմիայում, ծանոթանում է անվանի հայ գիտնականների, դասախոսների հետ։ Հեղինակը անմահ հիացմունքով է խոսում ուսումնադաստիարակչական և ընդհանուր կրթական գրվածքի մասին, որ գոյություն ունի մեկ մոտ բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում։ Նա բերում է թվեր և փաստեր, որոնք անվիճելի ցույց են տալիս այն մեծ առաջադիմությունն ու զարգացումը, որ ձեռք է բերել մեր Հայրենիքը։

«Առողջապահությունը Սովետական Հայաստանի մեջ» ենթավերնագրի տակ հեղինակը մանրամասն թվերով ու փաստերով շարադրում է այն հոգատարության մասին, որ ցուցաբերում է Սովետական կառավարությունը աշխատավորների նկատմամբ։

Հեղինակը լինում է Պետական հանրային գրադարանում, Պետական ձեռագրատանը, Պատմական թանգարանում, Նրկարանական թանգարանում, Արտվանի տուն-թանգարանում, ամենուրեք առաջադիմություն, կարգ ու կանոն, լավագույն պահպանումն մեր ազգային դարավոր արժեքավոր ժառանգությունների և գլխավորը՝ աշխատանքի ու վերելքի մասսայական խանդավառություն։

Ապա հեղինակը տալիս է մի քանի պատմական վայրեր կատարած իր այցելությունների գեղեցիկ նկարագրությունները։ Ընթերցողի աչքի առջևից կինոժապավենի նման անցնում են հայ շինարար ժողովրդի դարավոր կառուցողական գեղեցիկ՝ արվեստի նմուշներ։ Գառնիի, Գեղարդի հնագույն տաճարների մասին հպարտանքով է խոսում հեղինակը, միացնելով դրան իր բուն հայրենասիրությունը։ Ամեն մի քանդակ, ամեն մի քար ու թուփ կենդանի վկաներն են հայոց պատմության տխուր և փառավոր էջերի, նրանք խոսում են հեղինակի սրտի ամենա

նորը լարերի հետ: Օղեղեն են դառնում հեղինակի խոսքերը, հուզիչ ու տրամախառն, երբ խոսում է հայի անցյալի արյունոտ իրականության մասին. «Ներքին տրամախառններ շատ են տեսներ այս վայրերը—ղեղինը մաղձին ու մուրը վատության... Այստեղին անցեր է օտարը, սև հեղեղի մը պես իր հորձանքին մեջ առնելով ծերն ու մահուկը, ծառն ու ծաղիկը» (էջ 327):

Սակայն, «Մեր պատմությունը... եղբրական՝ որքան դյուցազնաշունչ, մոռալ՝ որքան պայծառ: Լույսով շաղախված հայ հոգիին սրաստառներն են անոր էջերը՝ արյունոտ շրջանակով» (էջ 327):

Անցել են խաժամուժ օտար բռնակալները՝ իրենց հետեից թողնելով սով ու արհավիրք, արյուն ու արցունք, բայց մնացել է անմեղ մեր ժողովրդի ոգին, մնացել են Գառնին ու Գեղարդը. «Գեղարդն ու Գառնին,— գրում է բանաստեղծը,— տվին ինձի ճանչնալ հայ մարդը այնպես՝ ինչպես ոչ մեկ մատան կամ բանավոր վկայություն կրցեր էր տալ մինչև այն ատեն» (էջ 328):

Հայաստանի աղյուծաբերական, դյուցառնտեսական հզոր վերելքին ծանոթանալու համար բանաստեղծ-հեղինակը մի քանի այցելություններ է կատարում Հայաստանի մի շարք ֆարրիկաները, գործարաններն ու համայնական դաշտերը: Նա այցելում է Քանաքեռի հիդրո-էլեկտրակայանը, «Արարատ» գործարանը, Լենինականի Տեքստիլ կոմբինատը, Մսի կոմբինատը, լինում է Արտաշատի կոյունտեսությունում և այլն:

Ամենուրեք նրան շրջապատում են նոր կենցաղի, նոր համովմունքի տեր մարդիկ. նրանք բոլորն էլ, մեծից փոքր, պատմում են նորեկ հյուրին իրենց աշխատանքային մեծամեծ հաջողությունների մասին, նրանցից յուրաքանչյուրը իր աշխատանքի մեջ մի-մի ստեղծագործ խանդավառ մարտիկ է, մի նոր հերոս:

«Օտարության ուրվակներ» վերնագրի տակ հեղինակն իր վերջին այցելություններն է կատարում հայրենի երկրում: Ուշագրավ է էջմիածին—Զվարթնոց մի քանի այլ գրողների հետ նրա կատարած ճանապարհորդության նկարագրությունը:— Ահա՛ հայության հնազարդան Տաճարը՝ էջմիածինը: Սրտի անհուն թղթոցով է մտնում բանաստեղծը նրա դռնից, մի պահ, միստիկական վերասլացիկությամբ, նրա հոգում վերակենդանանում է անցյալը՝ լուսեղեն ու խնկարույր. «Դարևորու խորքերն բխած ի՞նչ հեքեր լսեր էին մեր պապերուն շրթունքներովը դրոշմված այդ քարերը, ու փաթթվեր էին անոր սյուներուն ի՞նչ նալվածքներ՝ որոնց լույսեն ճաճանչ մը կար հիմա մե՛ր ալ աչքերուն մեջ» (էջ 445): Հեղինակը համոզված է, որ

էջմիածինը հայ ժողովրդի հավաքականության հիմքն է, նրա «հոգևոր սունը», և որ կաթուղիկեն «խորհրդանշեր հայության հոգին իսկ» (էջ 446): Ու «Ճշմարիտ ամեն հայ կլսե էջմիածնի զանդերուն ձայնը իր սիրտին մեջ, կճանչնա զայն իրրե հարազատ ու հավատարիմ ուղեցույց ու կառաջնորդի անկե» (էջ 446):

Սրտառու է ու անմոռանալի հայրենասեր բանաստեղծի հանդիպումը Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի հետ: Հեղինակը այդ փոքրիկ, կարճատև հանդիպման իսկ ժամանակ կարողանում է հոգեբանորեն ըմբռնել Վեհափառ Հայրապետի հոգեկան այն բարեմասնությունները, որոնք աիպական են նրա անձի ու հոգու համար: Հանձին Վեհափառ Հայրապետի հեղինակը տեսնում է լայնախոհ ոգու տեր, սիրո և միաբանության հորդոր բերնին, իր ժողովրդի մասին միշտ հոգացող ու հեռաքրքրվող Լուսավորչի արժանաբար Գահակալին: «Ամենայն Հայոց Հայրապետեն բաժնվեցա ես՝ հպարտ ավելի և զորացած» (էջ 448),— վերջացնում է հեղինակն իր խոսքը:

Գրքի վերջին՝ վեցերորդ գլուխն է «Պալատական» վերաբերյալ: Կոշմարային ծանրությամբ հեղինակի սրտում նստել է Հայրենիքից բաժանվելու ուրվակները— ի՞նչպես բաժանվել, ի՞նչպես թողնել հայրենի երկիրը, երբ գիտես, որ դու էլ նրա մի զավակն ես, մի մաս կա քո մեջ հայրենի հողից, տեսել ես նրա վերածնունդը, այդ բոլորից հետո թողնել-հեռանալ պանդխտության անհարազատ դիրքը:— Զատ է դժվար: Մի փոքր հետո՝ հրաժեշտի վերջին խոսքեր, սրտառու բաժանումը Երևանից: Ու հեղինակը գրում է, «Հեղինա կարծես կապված ըլլար Երևանին՝ անհամար լարերով: Որքան վհեռանալիք, կձգվեին այդ լարերը ավելի՛, կվերածվեին անխզելի ցանցի մը ու կառնեին դիս իրենց պարույրին մեջ: Երևանն էր անցեր իմ էությունս, թե անբաժանելի մաս մը ինձմե՛ծ ձուլվեր էր անոր հետ: Ժամանակն ու հեռավորությունը պիտի չկարենային փարատել զայն, կորզել ինձմե՛ծ» (էջ 467):

Վերադարձի ճանապարհին հուզիչ խորհրդածություններ ունի «Մայր Արարածի հետ: Հեղինակը բանաստեղծական գեղեցիկ համեմատություն է կատարում Արարտի և հայոց պատմության միջև և քացահայտում նրանց նմանությունները: Սակայն բանաստեղծի սիրտը սուրբ է, ցնծում է նա, որովհետև իր «հոգիի բիթերով» տեսել է, որ արդեն հարալեզները հաշտվել են մեկ հետ. «...Իզո՛ւր է փնտրել զատուք կերպարանքի մը մեջ քարեղեն: Շոճն էն անոնք ու ողի: ...Ոգին են անկողողալու առատությամբ, Արտաշատի այգիներուն մեջ ու դաշտերուն Շի-

րակի: ...Ներկա են անոնք ամեն տեղ և ամեն ժամ, հանքերուն մեջ ու դործարաններուն, Այափերդիեն մինչև Ղափան, Լենինականեն մինչև Նոր-Արաբկիր ու Երևան: ...Հայոց վերածնած Հայրենիքին են հարազդները, որ սրբեր են դարավոր անեծքը մեր պատմության ճակատեն» (էջ 475—476):

Վահե-Վահյանի գիրքը ավարտվում է մի սիմվոլիկ վերջարանով, որ իմաստավորված է Հայրենիքի միասնականության գաղափարը: Հեղինակի հայրենասիրական վառ սրբոտով գրված խոսքերը այսօր էլ հնչում են որպես խրոխտ ու զգուշացուցիչ մարտակոչ սոցիալաքահայության համար:

«Հայոց Հայրենիքն է ավազանը հայ հանձնարի և ուժին:

Հայը տեղ է և իշխան՝ իր հողին վրա միայն:

Մի՛ հավատա՛: Ձկա Հայրենիք՝ առանց հույի, և ազգ՝ առանց Հայրենիքի»:

Որո՞նք են գրքի էական արժանիքները:—

Ամենից առաջ, հեղինակը էպիկական լայն կտավի վրա կարողացել է ընդգրկել իր առջև դրած ամբողջ նյութը:— Նրա աչքից չի վրիպում ո՛չ մի մանրուք: Առօրյա ամենափոքր երևույթները նա կարողանում է խորը և համոզեցուցիչ կերպով ըմբռնել և նրանց վրա կառուցել իր եզրակացությունները: Հեղինակը նրբազգաց է, զգայուն և խորհող:

Գրքի սկզբից մինչև վերջ, կարմիր թելի պես, անցնում է հեղինակի հայրենասիրական շունչը: Առանց երևակայությունների և չափազանցությունների գիրկն ընկնելու, նա ակնառեսի անաշտ աչքով տալիս է այն, ինչ որ իրոք կա իր Հայրենիքում: Հեղինակի խանդավառությունն ու ոգևորությունը իզուր չեն, նրանք բխում են ուսուլ իրականություն:

Ինչ— նրանք ճշմարիտ հայրենասերի սրտի բարախյունն են: հեղինակը ո՛չ միայն տեսնում է իր Հայրենիքի այսօրվա անսահման վերելքն ու առաջընթացը, այլև հենց այդ ներկայի մեջ տեսնում է իր Հայրենիքի շքեղ ու փառավոր ապագան:

Գրքի ամեն մի վերնագրի տակ կարելի է հանդիպել ուշագրավ նկարագրություններ: Հեղինակը վարպետ գրչով տիպականացնում է Հայրենիքում իր հանդիպած մի շարք մտավորականների: Այսպիսիներից են, օրինակ, Ավետիք Իսահակյանը, Գերենիկ Գեմիրճյանը, Ստեփան Զորյանը, Նաիրի Զարյանը, Հ. Գրիգորյանը, Հրաչյա Քոչարը, Շիրազը և ուրիշները:

Լեզուն ճոխ է, պատկերավոր, բանաստեղծական: Շատ տեղեր ուղղակի նա վեր է ածվում արձակ բանաստեղծության: Բնութային պոետական շնչով գրված գմայլիկի նկարագրությունները գրքին տալիս են առանձին կրանդ, հասցնելով այն գեղարվեստական լայն կտավի դորժերի աստիճանին: Գիրքը կարգացվում է մեծ հետաքրքրությամբ: Հեղինակը կարողացել է նյութը դասավորել այնպես, որ առաջացրել է պատկերների և տպավորությունների այլազան հաջորդականություն, որը և առաջ է բերում ավելի մեծ հետաքրքրություն:

Գիրքը ծանրաբեռնված չէ ավելորդ թվերով և գիտական խրթին մեկնարանություններով: Կազմված է այն վերին աստիճանի խնամքով: Պատկերները ընտրված են գեղագետի նուրբ ճաշակով:

Այսպիսով, Վահե-Վահյանի «Հառալեզնե-րու հաշտությունը» գիրքը ջերմ շնչով գրված, հայրենասիրատ մարդու տենչերով լեցուն, սոցիալաքահայ դրականության լավագույն երկերից է և ողջունելի է ըստ ամենայնի:

ՌՈՒԲԵՆ ՍԱՐԿՍՎԱԳ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

